

Талламан белхаш 5 класс

Талламан диктант № 1 «Блаьлланг блараш»

Хьуьнхахула волавелча, мажделла охьаэгначу глараш юккьехь карадо блараш. Уьш, цлен бос болуш, дуьзна хуьлу. Диканиг бен блаьлланга тлера охьа ца дужу. Нлаьно талхийнарг тлехь дуьсу.

Блараш лахьош лелачу хенахь, хьуна хьалхара длаобккху цхьа эхха. Иза тарсал ю. Цу жимачу эхханан беснеш буьрка санна, юсаелла гахь, хаалахь, цуьнан бага бларех юьзна юйла. Уьш цара, шайна ланна кечам беш, дладахка хьош ду шайн хари чу. Иштта адамашна а, дийнаташна а пайдехь ю блаьлланг. Вай хьуьнан блар а олу цунах.

Тедиллар: 1. Тлаьххьарлера предложени синтаксически къастае.

2. Тлаьххьара яржина предложени, яржаза предложене ерзае.

Талламан диктант № 2 «Лагерехь»

Беха цлула сара баьккхира кланта. Иштта нийса сара гина бацара цунна.

Малх делкъал тлаьхьенга лестинера. Цлаьххьана дагавелира Саша, вухаверза веза ша аьлла. Схьаихинчу новкъа ваха а глерташ, длаволавелира иза. Амма билгало йолуш цхьа а хлума ца хаалора. Тидам ца бинера. Эххар а кхийтира иза, схьавеанчу новкъа ша вухавоьдуш цахиларх. Болар сихдира цо. Хинца хлумманах а самукъа ца долура, цхьа лаам бара дерриг са длаалаьцна-сихха кху хьуьнхара аравалар

Тедиллар: 1. Шала элпашна буха сиз хьакха.

2. Билгалдаьккхинчу дашна фонетически къастам бе.

Талламан диктант № 3 «Мокха хьоза».

Каде хьийза б1аьста мокха хьоза. Иза кьардайна олхазар ду. Уьш даим вовшашца девне хуьлу. Кор диллина хилча, корах чу дог1ий а, раг1у к1елахь лаьттачу пхьег1аш чу хьожийа, шена амал бо оцу хьозано. Цо деш дерг доккха зен дац, цо бечу пайдане хьаьжча. Оцу кьардайначу хьозано цхьацца к1еда х1уманаш лахьош, шен бен бо. К1орнеш цо кхобу стоьмаш т1ехь хуьлуш долу зуламе н1аьний даош. Цундела 1алашдан деза и олхазар. Иза адамашца угар ч1ог1а гергарло долуш ду.

Т1едиллар: 1. Дешнийн х1оттам билгалбаккха: адамашца, гергарло

Талламан диктант № 4 «Б1аьсте».

И шийла 1а доькхуш, йовха а, екхна а еара х1ара б1аьсте. Шура санна к1айчу башлаьмнашна т1ехула яй-й д1ашершара нур догу мархаш. Церан дуткьий 1индаг1аш лаьмнийн басешкахула, вовшашна т1аьхьа а уьдуш, ловзуш т1ехдуйлура, сих-сиха аматашца хийцалуш. Х1аваь т1етт1а дохлуш дог1ура. 1аь а г1уьттущ, денлучу бай т1ера хьалаг1ертара заза-буц. Б1аьстено кхелина 1алам догц1ена делаькежара массарна а.

Школан бешара дитташ заадаьккхина хаза кечделлера, и керт а кьагош, амма шайн хазалла х1инца а ца хуучух тера, эсала лаьттара уьш.

Тедиллар.

1.2-г1а легар чу дог1у ц1ердешнаш схъаязде.

V-XI классийн дешархойн диктангийн мах хадорехь хъехархочо куьйгалла оьцу кху некъех:

1. Диктантехь орфографически а, пунктуационни а г1алаташ къабст-къабстина лору, оценка юкъяра юьллу.

2. Диктантана «5» дуьллу, нагахь цхъа а орфографически г1алат дацахь я цхъаннал сов пунктуационни г1алат ца хилахь.

3. «4» дуьллу, кхааннал сов орфографически а, щиннал сов пунктуационни а г1алат ца хилахь (я шиь орфографически, кхоь пунктуационни г1алат хилахь).

4. «3» дуьллу, ялханнал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а г1алат ца хилахь (я 5 орфографически, 5 пунктуационни г1алаташ хилахь).

5. «2» дуьллу, иттаннал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а (я барх1аннал сов орфографически а, ворх1аннал сов пунктуационни а) г1алаташ ца хилахь.

Дешархочун балха т1ехь г1алат лара деза, орфографическиа, пунктуационни а, муьлхха а бакъо талхош, диктант язъяле оцу классехь я цул лахарчу классашкахь 1амийнчух иза хилахь. Нагахь санна талламан диктантехь 5 ша дина нисдарш хилахь (нийса цаяздинарг нийсачуьнца хийцина) оценка цхъана баллана лаг1йо, иштта оценка «5» ца дуьллу, диктантехь 3 я цул сов нисдарш хилча.

Оценка юьллуш, ца лоруш дуьту:

1. Программехь йоцу я 1амийна йоцу орфографически а, пунктуационни а бакъонаш талхош долу г1алаташ (масала, V классехь хандешан карарчу а, яханчу а хенийн чаккхенаш нийсаязъяр, спряженешкахь хандешнийн нийсаяздар, подлежащииий, сказуеминий юккъехь тире йиллар-цайиллар ца 1амадо. Уьш VIа, VII а, VIII а классийн программехь ю).

2. Тилкхаздаьлла г1алат (описка) лору, масала, *белхало* хила дезачохь *белхано* яздинехь, *1уьйре* хила дезачохь *1уьйле* яздинехь.

3. Нохчийн маттахь зевне мукъаза й (йот) яздар, масала: йоза хила дезачохь *еза* яздахь, йог1у (ег1у), юьртахь (йуьртахь), юьгу (йуьгу) яздахь.

4. Орам ларбеш а, ораман аьзнаш хийцалуш а терахьдешнаш яздар, масала: *исс - иссалг1а-уьссалг1а, итт - итталг1а - уьтталг1а*.

5. Къовсамечу мсттигашкахь чолхечу дешнийн нийсаяздар, масала: *пайдаэцар - пайда эцар, нийсаяздар нийса- яздар, г1одар - г1о дар*, и. д1. кх.

6. Дешнашкахь дифтонгаш язъяр: *къега- къиэга, терса- тиэрса, оза-уоза, еха - йиэха*, и. д1. кх. а.

7. Ц1ердешнийн къовсаме яздар: *стогалла- стагалла, мох – мохан-механ - махан, морха*, и. д1. кх. а.

Дешархоша далийтинчу г1алаташна юкъяра даккхий а, кегий а г1алаташ къасто деза.

Даккхий г1алаташ лору:

1. Хьалхенца 1амийна а, йозанехь алсам пайдаоьцуш а йолу орфографически,

пунктуационни бакъонаш талхош долу гIалаташ:

2. Мукъазчу элпашна юккъе яз деш долу къасторан хъаьркаш, масала: *хIаллакхилла, меттахъхъайра*.

3. Дешхъалхенца йолчу я чолхечу инфинитиван суффиксийн язъяр.

4. Хандешнех хиллачу тайп-тайпанчу къамелан дакъойн яздар (*оху -охуна я охана, тоьгу - тоьгуна я тоьгана*).

5. Хандешан ихначу хенан язъяр, масала: *бохура я бахара, моьттура я моттара*.

6. Кху кенара цIердешнийн яздар: дечиган я дечган, эчиган я аьчган.

7. ЦIердешнийн а, билгалдешнийн а массо къобалйна тIеэцна йолу яцйинчу а, юьззинчу а форманийн язъяр, масала: *гIуллакх я гIулкх, гIиллакх я гIилкх*.

Дсшархочун балха тIехъ цхъамогIа (кхоь я цул сов) цхъана бакъонна нислуш гIалаташ хилахъ, диктантана оценка лакхаяккха мега, масала, дешан чаккхенга н яздарехъ, доца шеконан элпаш (а, и, у,) яздарехъ.

Комплексни талламан белхашкахъ, диктантах а, тIедилларех а

(фонетически, лексически, орфографически, грамматически, пунктуационни) лаьттачу, ши оценка юьллу-хIора балхана шен-шен.

ТIедилларийн мах хадорехъ куьйгалла оьцу кху некъех:

«5» дуьллу, массо а тIедиллар нийса кхочушдинехъ;

«4» дуьллу, тIедилларийн $\frac{3}{4}$ дакъа нийса динехъ;

«3» дуьллу, болх ах я цул сов нийса бинехъ;

«2» дуьллу, болх эханал кIезиг бинехъ.

Билгалдаккхар:

Орфографически а, пунктуационни а гIалаташ, тIедиллар кхочушдарехъ дина долу, диктантан мах хадош лору.